

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 20. do 26. januara 2004. godine, donijela je

ODLUKU

I

Arheološko područje – Kasnoantička bazilika u Cimu proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik se nalazi na lokaciji označenoj kao k.č. 1108 upisan u Z.K. uložak broj 735 (novi premjer) što odgovara k.č. 964/2 (stari premjer) i k.č. 1109 (novi premjer) što odgovara k.č. 964/3 (stari premjer), K.O. Cim, općina Mostar- Jugozapad, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Nacionalni spomenik čini arheološko područje sa ostacima kasnoantičke bazilike, memorije i zgrade za stanovanje i dio pokretnog naslijeđa pronađenog na arheološkom području koje se nalazi u Muzeju Hercegovine u Mostaru, a koje je popisano u inventarnim knjigama nalaza Muzeja.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite utvrđene Zakonom o provedbi odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02 i 27/02).

II

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je osigurati pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Vlada Federacije dužna je osigurati sredstva za izradu i provedbu potrebne tehničke dokumentacije za zaštitu nacionalnog spomenika.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Komisija) utvrdit će tehničke uvjete i osigurati finansijska sredstva za izradu i postavljanje informacione ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

U cilju trajne zaštite nacionalnog spomenika utvrđuje se sljedeće:

I zona zaštite obuhvata prostor definiran u tački I stav 2. ove odluke. U

toj zoni provode se sljedeće mjere zaštite:

- dopušteni su samo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, uključujući i one koji imaju za cilj prezentaciju spomenika, uz odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine;

- nije dopuštena nikakva izgradnja, niti izvođenje radova koji bi mogli utjecati na izmjenu područja, kao ni postavljanje privremenih objekata ili stalnih struktura čija svrha nije isključivo zaštita i prezentacija nacionalnog spomenika;

- prostor spomenika bit će otvoren i dostupan javnosti, a može se koristiti u edukativne i kulturne svrhe;

- osigurati adekvatan pristup nacionalnom spomeniku;

- izvršiti uređenje i čišćenje područja i struktura od samoniklog rastinja.

II zona zaštite obuhvata zaštitni pojas od 100 m od granica I zone. U toj zoni provode se sljedeće mjere zaštite:

- nije dopušteno izvođenje radova, niti postavljanje privremenih ili stalnih struktura, koji nisu u funkciji zaštite i prezentacije nacionalnog spomenika, kao i onih koji narušavaju prirodni ambijent i zagrađuju vizure prema nacionalnom spomeniku;

- zabranjeno je odlaganje otpada.

IV

Iznošenje pokretnog naslijeđa iz tačke I stav 3. ove odluke (u daljnjem tekstu: pokretno naslijeđe) iz Bosne i Hercegovine nije dopušteno.

Izuzetno od odredbe stava 1. ove tačke, dopušteno je privremeno iznošenje pokretnog naslijeđa iz Bosne i Hercegovine radi prezentacije ili konzervacije, ukoliko se utvrdi da konzervatorske radove nije moguće izvršiti u Bosni i Hercegovini.

Odobrenje u smislu prethodnog stava daje Komisija, ukoliko nedvojbeno bude utvrđeno da to ni na koji način neće ugroziti pokretno naslijeđe.

Komisija u svom rješenju o odobrenju privremenog iznošenja utvrđuje sve uvjete pod kojima se to iznošenje može izvesti, rok za povrat u Bosnu i Hercegovinu, kao i zaduženja pojedinih organa i institucija na osiguranju tih uvjeta i o tome obavještava Vladu Federacije, nadležnu službu sigurnosti, carinsku službu Bosne i Hercegovine i javnost.

V

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno - planski akti koji su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

VI

Svako, a posebno nadležni organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe suzdržat će se od poduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

VII

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, federalnom ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje, nadležnoj službi zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine i općinskom organu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra radi provedbe mjera utvrđenih u tač. II - VI ove odluke i nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VIII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim licima u prostorijama i na web stranici Komisije (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

IX

Prema članu V, stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije su konačne.

X

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja i objavit će se u «Službenom glasniku BiH».

Ovu odluku Komisija je donijela u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović, Ljiljana Ševo i Tina Wik.

Predsjedavajuća Komisije

Ljiljana Ševo

Broj: 06-6-1034/03-3
20. januara 2004.godine
Sarajevo

O b r a z l o Ź e n j e

I – UVOD

Na osnovi Zakona o provedbi odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, člana 2, stava 1, "nacionalni spomenik" je dobro koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika proglasila nacionalnim spomenikom u skladu sa čl. V i VI Aneksa 8., Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH», broj 33/02), sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira da li je za dotično dobro podnesen zahtjev.

Komisija je na sjednici održanoj 01. i 02. jula 1999. godine donijela odluku o stavljanju arheološkog područja – Kasnoantička dvojna bazilika u Cimu na Privremenu listu nacionalnih spomenika BiH, pod imenom Ostaci bazilike u Cimu, pod rednim brojem 373.

U skladu sa odredbama Zakona, a na osnovi člana V, stav 4. Aneksa 8. i člana 35. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, Komisija je pristupila provedbi postupka za donošenje konačne odluke za proglašenje dobra nacionalnim spomenikom.

II - PRETHODNI POSTUPAK

U postupku koji prethodi donošenju konačne odluke o proglašenju izvršen je uvid u:

- dokumentaciju o lokaciji imovine i sadašnjem vlasniku i korisniku dobra (kopiju katastarskog plana i zemljišnoknjižni izvadak),
- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis i fotografije, podatke o oštećenjima u toku rata, podatke o intervencijama na restauraciji ili drugoj vrsti radova na dobru, itd.,
- historijsku, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru.

Na osnovi uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Kasnoantički građevinski kompleks je smješten na lokalitetu Crkvine u Cimu, na sjeverozapadnoj periferiji Mostara. Nedaleko je kapela i Groblje sv. Ante.

Historijski podaci

Na padinama oko Cima nalazi se nekoliko prahistorijskih gradina, koje pripadaju uglavnom željeznom dobu.

Na prostoru Cima, u toku 1966. godine je arheološkim rekognosciranjem konstatirano da je na lokaciji Crkvine, na blago padajućem

terenu, u antičko doba postojalo naselje, a u kasnoantičko doba sagrađena bazilika. Detaljnim pregledom uočene su velike količine sitnog površinskog arheološkog materijala: antičkog crijepa, keramike, pritesanog kamena muljike i stakla. Ovom prilikom otkriveno je i nekoliko ulomaka kamene plastike, kao što su predstave pauna, riba i prutaste ornamentike, koji su motivima upućivali na starokršćanski period.

U Bosni i Hercegovini je otkriveno nekoliko desetina kasnoantičkih bazilika, ali jedino bazilika u Žaložju kod Bihaća ima troapsidalno oblikovan prezbiterialni dio. Mostar sa okolinom nalazio se na prelaznoj teritoriji između primorskog dijela provincije Dalmacije i njenog unutrašnjeg zaleđa. Sagrađena na mjestu na kojem su se ukrštali utjecaji tih dviju sredina, bazilika u Cimu kao i ona u Žitomislčićima, nosi obilježja i bosanskohercegovačkih i dalmatinskih starokršćanskih bazilika.

2. Opis dobra

Na lokalitetu "Crkvine" otkrivena su tri kasnoantička istodobna objekta: bazilika, memorija i zgrada za stanovanje. U srednjem vijeku tu je vršeno sahranjivanje.

Bazilika

Kako teren blago pada od sjevera ka jugu, bazilika je morala biti sagrađena na tri nivoa. Sjeverni dio je djelimično ukopan u zemlju, dok razlika u nivou centralnog i južnog dijela nije toliko izražena. Bazilika je jednobrodna, sa tri apside, sagrađene van istočnog zida. Ukupne dimenzije bazilike iznose 24,80 x 15 m. Sa vanjske strane bila je ojačana sa 23 kontrafora. Orijentirana je u pravcu zapad – istok, kao većina bosanskohercegovačkih bazilika. Debljina zidova varira od 0,60-0,80 m, a najdeblji su zidovi naosa i apside (od 0,85-0,87 m). Najbolje su očuvani zidovi na južnoj polovini crkve, čija visina na pojedinim mjestima iznosi 1,14 m.

Sastoji se od: nartekusa (D), naosa (A), prezbiterialjuma (B), baptisterijuma na sjevernoj strani (C) i prostorija na južnoj strani (E) i (F), čija namjena nije pouzdano utvrđena, te dvije dodatne prostorije (G i H). Za prostorije E i F mišljenja o namjeni prostorija se razlikuju. Anđelić piše da su bile namijenjene za đakonikon (E), i protezis (F), a Basler samo navodi da su se sjeverno i južno od naosa "nalazile još neke prostorije" (Anđelić, 1974, 186; Basler, 1986, 68). Narteks (unutrašnjih dimenzija 13,80 x 3,43 m) je pravougaona prostorija koja se pruža cijelom širinom bazilike. Pred ulazom, širine 1,87 m, stajao je popločani trijem na stupovima. U jednoj od rupa u kojima je stajao stup, pronađeno je olovo. Na kamenim pločama preostalog poda u narteksu primijećeni su tragovi požara. Uz južni zid i u južnoj polovini nartekusa otkrivene su tri grobnice, dvije od jednostavnih kamenih ploča, orijentirane u pravcu istok-zapad, a treća zidana, u pravcu sjever-jug. Sve tri grobnice su bile bez priloga.

Naos (unutrašnjih dimenzija 11,32 x 4,76 m) je sa narteksom povezan preko ulaza širine 2,18 m. Zidovi naosa su debeli 0,86 m i solidno i pažljivo su građeni. Prema debljini zidova zaključuje se da je naos nadvisivao bočne prostorije. Prezbiterialjum se sastoji iz tri polukružne apside. Nisu pronađeni nikakvi tragovi oltarske pregrade, iako ona po pravilu odvaja apsidalni dio od naosa. Zidovi su mjestimično sačuvani do 0,64 m visine i do 0,87 m debljine. Uz unutrašnju ivicu polukružnog zida sjeverne apside sačuvana je kamena

polukružna stepenica, najvjerovatnije dio subselijuma. U ovoj apsidi otkrivena je grobnica (*ossarium*), a u centralnoj apsidi *sepulchrum* sa moćnicima. Grobnica u sjevernoj apsidi (*ossarium*) je zidana, a odozgo pokrivena debelim pločama preko kojih je još nabačen sloj kamenja sa malterom. U njoj je nađeno nekoliko skeleta, ispreturanih i poremećenih, te se nije mogao utvrditi tačan broj pokojnika. Pretpostavlja se da je to bila kosturnica u koju su skeleti preneseni iz neke druge grobnice. Jedini pronađeni prilog je jedna željezna karika. U centralnoj apsidi, ispod oltarske menze, pronađen je *sepulchrum reliquiarum* (grob za moći), dimenzija 0,86 x 0,42 x 0,60 m, na čijem su dnu, na komadu imbreksa, ležala tri moćnika. Sepulchrum je bio usječen u živu stijenu (miljevinu). Sačinjavale su ga ploče od miljevine i zid sa krečnim malterom. Unutar njega nađene su tri ploče, jedna iznad druge. Dno sepulchruma, ovalno izdubljeno, bilo je u živoj stijeni. U njemu je ležao imbrices sa četiri moćnika od kojih se jedan pri iznošenju raspao. Ovo je jedinstven slučaj u BiH da su u jednoj kasnoantičkoj bazilici otkriveni moćnici *in situ*. Posmrtni prah mučenika-sveca kome je bila posvećena crkva stavljen je u dvije koštane i u dvije srebrne kutijice.

Baptisterijum se nalazi sjeverno od naosa (unutrašnje mjere 10,62 x 3,62 m). U njega se ulazilo iz narteksa kroz otvor širine cca 1,12 m. U istočnoj polovini je piscina eliptičnog oblika (dim. 1,70 x 0,78 m i dubine cca 0,60 m), koja je mogla služiti i za pokrštavanje odraslih osoba. Sagrađena je od komada krovnog crijepa i krečnog maltera. Njena unutrašnjost je imala oplatu od maltera sa primjesom tučene cigle. Sa strana su bile po tri stepenice. Na dnu, u nabijenom malteru, ostavljena je kružna šupljina za oticanje vode. Na istočnoj strani piscine nadovezuje se česma sa izdubljenim kamenom, koja je imala vezu sa sjevernom prostorijom bazilike.

Prostorija E (dim. 3,67 x 6,70 m) i prostorija F (dim. 3,67 x 3,25 m) nalaze se južno od naosa. U prostoriju F se ulazilo iz narteksa kroz otvor šir. 1,21 m, dok je sa prostorijom E bila vezana otvorom šir. 0,77 m. U prostoriji E pronađeni su ostaci simetrično postavljenih zidova, nepoznate namjene. Na istočnoj strani prostorije E je ulaz u južnu apsidu šir. 0,80 m, a na južnom zidu je ulaz, kojim je bazilika bila povezana sa memorijom.

Uz sjeverni zid bazilike dograđena je prostorija (na planu obilježena G), dim. 3 x 2,45 m, sa ulazom šir. 0,54 m, na njenom zapadnom zidu. Druga prostorija, (H), dim. 3,05 x 2,53 m, je dograđena uz vanjske zidove sjeverne i centralne apside. Ulaz, šir. 0,50 m, u tu prostoriju je bio na istočnom zidu. Namjena ove dvije dograđene prostorije je ostala nepoznata.

Bazilika je građena vrlo solidno. Zidana je od pritesanog kamena, složenog u redove (*opus quadratum*), preciznije od većine drugih bazilika u BiH. Osim mehkog kamena pješčara, korištene su manje količine sedre i konglomerata. Kamen je bio vezan krečnim malterom sa dosta pijeska i tučene cigle. Bila je omalterisana, a malter je bio sa većom primjesom pijeska i tučane cigle. Pod je bio sačuvan u južnoj polovini narteksa i južnoj prostoriji koja se vezuje za apsidu. Ispod četvrtastih kamenih ploča vidi se tanki namaz krečnog maltera. U sjevernom dijelu unutrašnjosti pod je razrušen kasnijim srednjovjekovnim ukopima. Velike četvrtaste kamene ploče, postavljene oko bazilike uz vanjske zidove i u blagoj kosini u odnosu na njih, imale su ulogu zaštite od vode sa krova.

Bazilika je bila pokrivena crijepom. Prilikom iskopavanja na objektu je pronađeno i nekoliko cijelih tegula dimenzija 39 x 26x 25 cm i imbreksa 47 x17 x 2-2,5 cm.

U ruševinama bazilike pronađeno je ukupno 36 poremećenih i oštećenih srednjovjekovnih grobova, orijentacije zapad – istok, sa malim odstupanjima. 13 grobnica je sačinjeno od podnih kamenih ploča bazilike, ostale su bez ikakve arhitekture. Grobni prilozi su uglavnom predmeti nakita (naušnice i prstenovi).

Moguće je da je na temeljima starije (prvobitne) crkve, koja je porušena iz nepoznatih razloga, sagrađena druga u kasnijem periodu. To potvrđuju i nalazi ulomaka dviju menza: jedne mramorne i druge od miljevine, kao i brojni dijelovi oltarnih pregrada koji pripadaju dvjema fazama (T. Anđelić, 1978, 633). Od toga se stariji ulomci datiraju možda već u period IV ili prvu polovinu V stoljeća, a mlađi u kraj V i prvu polovinu VI stoljeća (Basler, 1986, 76).

Izvan crkve, oko 3,5 m sjeveroistočno od centralne apside, je nađena kasnoantička grobnica. Zidana je u krečnom malteru i odozgo zasvedena, ali je svod potpuno uništen. U grobu nije pronađeno ništa osim životinjskih kostiju.

Memorija (grobna kapela) dimenzija 11,80 x 5,35 m sagrađena je južno od bazilike. Orijentacija memorije je zapad-istok, sa malim odstupanjem. Memorija se sastojala od dvije prostorije: na zapadnoj strani, u prostoriji u koju se ulazilo u memoriju, bila je prostorija sa grobnicama, a istočno od nje prostorija sa jedinstvenim predapsidalnim i apsidalnim prostorom. Sačuvana visina zidova memorije mjestimično iznosi 1,30 m, a njihova debljina se kreće od 0,60-0,70 m. U poređenju sa bazilikom, sa kojom je vezana preko kontrafora prostorije E, zidana je nešto sitnijim kamenjem, također u krečnom malteru. Također je imala omalterisane zidove.

Glavni ulaz (šir. 1,15 m) u memoriju, bio je na zapadnoj strani, i vodio je u prostoriju sa grobnicama (unutarnjih dimenzija 2,85 x 2,05 m). Umjesto poda, ovdje su zatečene velike količine gareži, mjestimične debljine 0,30 m, ali bez ikakvog arheološkog materijala. Ispod sloja gareži bio je sloj zemljanog nasipa sa dosta krečnog maltera. Uz sjeverni zid i uz južnu grobnicu otkrivene su *kline* (kamene klupe), šir. 0,40 m. Obje grobnice ukopane su na dubini 0,1-0,4 m ispod poda. U južnoj grobnici (dim. 1,80 x 0,54 x 0,59 m) pronađen je jedan, a u sjevernoj (dim. 2,00 x 0,60 x 0,62 m) tri skeleta. Obje grobnice su bez priloga. Zidove grobnica čine monolitne kamene ploče, izuzimajući južni zid grobnice sa jednim kosturom koji je zidan u krečnom malteru. Na poklopnicama su bile željezne halke.

Prostorija sa grobnicama je bila povezana sa prostorijom sa apsidama. Odatle se kroz otvor šir. 0,95 m, popločanom stazom, moglo ući u prostoriju E, u baziliku. Pretpostavlja se da je memorija imala 3 apside, koje su isto kao i kod bazilike izlazile vani, a od kojih je sačuvana sjeverna i polovina centralne apside. U podnici ispred centralne apside su četvrtaste kamene ploče, koje najvjerojatnije predstavljaju ostatak oltarske pregrade. Ovaj cijeli prostor bio je popođen nabijenim malterom sa puno tučene cigle. Na ostatku poda centralne apside, koji je dvadesetak centimetara bio viši od nivoa poda u bočnim apsidama, pronađen je ukras koji podsjeća na ljiljan, izveden od bijelih riječnih oblutaka. U podu sjeverne apside primijećena su dva kruga od

12 raznobojnih kamenčića, sa po jednim kamenčićem u centru. Iz sjeverne apside se kroz otvor šir. 0,90 m, ulazilo u prostoriju, dim. 2,55 x 2,20 m, koja je sagrađena u sjeveroistočnom uglu memorije.

Oko 150 m zapadno od bazilike otkriveni su istovremeni ostaci kasnoantičke zgrade za stanovanje, unutrašnjih mjera 11,90 x 7,40 m. Debljina zidova je do 0,60 m. Od arheološkog materijala pronađene su samo male količine fragmenata krovnog crijepa, keramike, stakla i eksera.

Građevine kasnoantičke bazilike i memorije datirane su u široki vremenski raspon od IV do VI stoljeća.

Arheološki materijal

Kamena plastika se može svrstavati u dvije vremenske faze, stariju i mlađu. Stariju cimsku plastiku karakteriziraju akantus, vinova loza sa grožđem i pleter. Kao klasični motiv kasnoantičkih crkava, pleter se pojavljuje i u mlađoj fazi, ali znatno stiliziran. Na jednom ulomku pluteja je prikaz jagnjadi i polustupića, motivi koji su bili omiljeni u kasnoj antici. Na jednom četvrtastom kamenu je prikazano pet riba. U mlađe, važnije nalaze iz Cima, spada i jedan impost kapitel, koji na jednoj strani nosi reljef sa pticama i rozetom, nekoliko ulomaka sa predstavom goluba, fragmenti sa ornamentom krina (ljiljana) i nekoliko fragmenata sa simbolom križa. Na lokalitetu je nađeno mnogo kamenih fragmenata od kojih je 255 uvedeno u inventar.

Moćnici

Sepulchrum s moćnicima sačinjavaju tri objekta. Koštani moćnik valjkastog oblika, bez ukrasa, promjera 4,4 cm, visine 4,7 cm (bez poklopca h=4,2 cm) i debljine zidova 0,4 cm. Na sredini poklopca je kružno udubljenje uokvireno prstenom sa dvije urezane kružne linije. U moćniku je pronađena zemlja pepeljaste boje koja vjerovatno predstavlja posmrtni prah nekog od svetaca. Drugi koštani moćnik je u obliku kvadra (dim. 8 x 4,1 x 4 cm), također bez ukrasa. Sa unutarnje strane su napravljeni urezi za pomjeranje poklopca. Treći, četvrtasti moćnik (dim. 2,2x1,8x1,7 cm) je izrađen od srebrnog lima i ukrašen sa svih strana, u tehnici iskucavanja. Na gornjoj dužoj strani je ornament koji se sastoji od križa sa tri jednaka i donjim nešto dužim krakom. Desna i lijeva strana križa i sva četiri ugla ukrašeni su grančicama. Donja duža strana je ukrašena okvirom od tordirane vrpce u čijoj je sredini pravougaonik ispunjen grančicama, a u samoj sredini je kružna rupica. Na dvjema užim stranama moćnika je po jedan mali križ uokviren vijencem sa grančicama, a na kraju svakog kraka je utisnut kružić. Na uglovima su po tri rupice. Cijeli ornament je smješten u četvrtastom okviru.

Novac

Pronađeno je 6 rimskih novčića iz III i IV stoljeća i jedan srednjovjekovni, dubrovački novčić.

Nakit čine naušnice dalmatinsko-hrvatske kulturne grupe, IX-XII stoljeće, koje potječu iz grobova, srednjovjekovni srebrni prsten i jedna kasnoantička lučna fibula.

Željezni predmeti

Najznačajniji pronađeni predmeti od željeza su željezne halke sa grobnih poklopnica i željezni srp.

Keramika

U ruševinama bazilike pronađeni su fragmenti raznovrsne keramike od

prahistorijske do srednjovjekovne. Prisustvo prahistorijske keramike objašnjava se blizinom prahistorijskih lokaliteta na okolnim brdima. Među fragmentima rimske keramike najzanimljiviji je jedan sa zrakastim urezima. Opća karakteristika slavenske keramike na 40 otkrivenih fragmenata jeste tamnosmeđa i tamnosiva boja, slabo pečenje sa mnogo zrna pijeska u prelomu. Prema obliku, ukrasu i fakturi mogu se datirati u rani srednji vijek, VIII-IX stoljeće. Zastupljeni ornamenti su cik-cak linija i nepravilne urezane valovnice.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Zavod za zaštitu spomenika u sastavu Federalnog ministarstva kulture i sporta i Zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Mostar, ne raspolažu dokumentacijom o zakonskoj zaštiti dobra

Arheološko područje – Kasnoantička dvojna bazilika u Cimu, nalazi se na Privremenoj listi nacionalnih spomenika pod imenom Ostaci bazilike u Cimu, pod rednim brojem 373.

U Prostornom planu BiH do 2000. godine uvršten je kao spomenik I kategorije.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Od augusta 1966. do septembra 1969. godine, Muzej Hercegovine je izvršio arheološka iskopavanja i istraživanja na prostoru Cima, pod rukovodstvom Petra Leke, direktora, i Tome Anđelića, kustosa Muzeja. Radovi u toku 1966. godine imali su uglavnom sondažni karakter, sa ciljem da se ustanovi obim, vrsta i karakter lokaliteta. Potvrđene su pretpostavke o postojanju kasnoantičke bazilike. Tada je SO Mostar, na traženje Muzeja, otkupila zemljište od vlasnika Ilije Đidića.

Od 1967. do septembra 1969. godine vršeno je sistematsko arheološko iskopavanje. Godine 1967. otkrivena je istočna polovina bazilike, kao i istočni dio memorije, južno od bazilike. Godine 1968. otkopan je zapadni dio crkve, a 1969. zapadni dio memorije. Krajem 1969. i početkom 1970. godine stručnjaci Zavoda za zaštitu spomenika kulture BiH, pod nadzorom i u saradnji sa stručnjacima Muzeja Hercegovine u Mostaru, izveli su konzervatorsko-restauratorske radove na bazilici. Konzervaciju su finansirali SO Mostar i Zavod za zaštitu spomenika kulture BiH.

Dio pokretnog arheološkog materijala (kamena plastika) pohranjen je u Muzeju Hercegovine u Mostaru (dopis br. 06-6-1033/03-4, od 18. decembra 2003. godine). Sav sitni arheološki materijal, novac, naušnice, keramika, moćnici, uništen je u ratu 1992-1995 (T. Anđelić, Starokršćanska Cimska bazilika u Mostaru, 5).

5. Sadašnje stanje dobra

Uvidom na licu mjesta, novembra 2003. godine, ustanovljeno je sljedeće:

dobro je okruženo privatnim parcelama i novom, neadekvatnom gradnjom u neposrednoj blizini. Bitno je narušen ambijent, a pristup području otežan i kompliciran. Konzervirani zidovi su, uglavnom, u dobrom stanju, izuzimajući

mjestimična fizička oštećenja zidova, najvjerovatnije nastala u skorije vrijeme. Područje je izuzetno zapušteno i zaraslo u divlje rastinje.

III - ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za donošenje odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom ("Službeni glasnik BiH", br.33/02 i 15/03), Komisija donosi odluku kao u dispozitivu. Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijima:

A)Vremensko određenje

B)Historijska vrijednost

C)Umjetnička i estetska vrijednost

iv. Kompozicija

vi. vrijednost konstrukcije

D)Čitljivost (dokumentarna, naučna, obrazovna vrijednost)

i.Svjedočanstvo o historijskim mijenama

G) Izvornost

i. Oblik i dizajn

ii. Materijal i sadržaj

v. Položaj i smještaj u prostoru

H) Jedinstvenost i reprezentativnost

i. Jedinstven i rijedak primjerak određenog tipa

Sastavni dio ove odluke su:

- kopija katastarskog plana,
- fotodokumentacija,
- grafički prilozi.

Korištena literatura

U toku vođenja postupka proglašenja dobra nacionalnim spomenikom BiH, korištena je sljedeća literatura:

1976. Anđelić, Tomo, *Kasnoantička bazilika u Cimu kod Mostara*, Glasnik Zemaljskog muzeja, Arheologija, nova serija, XXIX/1974, Sarajevo, 1976, 179 - 244.
1980. Anđelić, Tomo, *Neki objekti kasnoantičke sakralne arhitekture u okolini Mostara*, u: Dolina Neretve od prehistorije do ranog srednjeg vijeka, Znanstveni skup-Metković, 4.-7. X, 1977, izdanje Hrvatskog arheološkog društva, Split, 1980, 257-260.

Nosilac istraživanja i izrade Prijedloga odluke:

Jasna Burnazović, diplomirani inženjer arhitekture, saradnik za arheologiju u Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika